

Трачова Д.М., к.е.н., доцент,
докторант

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗДІЙСНЕННЯ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Трачова Д.М. Обліково-інформаційне забезпечення контролю здійснення амортизаційної політики підприємства. У статті досліджено стан інформаційного забезпечення амортизаційної політики підприємства. Встановлено вимоги до змісту і наповнення інформаційного середовища, за допомогою якого здійснення амортизаційної політики стає ефективним та прозорим. Запропоновано форми звітності й засоби її подання, які можливо застосовувати для оперативного контролю над учасниками процесу реформування амортизаційної політики.

Ключові слова: амортизаційна політика, облік, контроль, звітність, інформація.

Трачева Д.Н. Учетно-информационное обеспечение контроля осуществления амортизационной политики предприятия. В статье проанализировано состояние информационного обеспечения амортизационной политики предприятия. Выявлены требования к содержанию и наполнению информационной среды, с помощью которой осуществление амортизационной политики становится эффективным и прозрачным. Предложены формы отчетности и способы их передачи, которые можно применять для оперативного контроля над участниками процесса реформирования амортизационной политики.

Ключевые слова: амортизационная политика, учет, контроль, отчетность, информация.

Trachova D.M. Accounting and information support for control of the amortization policy of the enterprise. The article analyzes the state of the information provision of the amortization policy of the enterprise. Requirements for the content and content of the information environment, by which the implementation of depreciation policy becomes effective and transparent, is established. The forms of reporting that can be used for operational control of participants in the process of amortization policy reform are proposed.

Key words: depreciation policy, accounting, control, reporting, information.

Постановка проблеми. Враховуючи залежність обліку від нормативної бази та посиленій вплив державних органів контролю на все, що прямо чи опосередковано стосується обсягів податкових надходжень, реформування амортизаційної політики в обліковому аспекті повинно здійснюватися одночасно на макро- та мікрорівнях.

У наявних умовах формування амортизаційного фонду підприємства, навіть за рахунок власних ресурсів, неможливе та потребує впровадження дієвих кроків нормативно-правового державного регулювання. Такі заходи обов'язково будуть містити елемент податкового протекціонізму, оскільки амортизаційні відрахування є частиною собівартості продукції. У зв'язку із цим необхідно передбачити механізм зворотного зв'язку у вигляді дієвих заходів контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Регресивний аналіз теоретико-методичного забезпечення формування амортизаційної політики підприємства дає змогу констатувати той факт, що основним проблемам формування якісної облікової політики присвячено праці таких учених, як О.В. Брошенко, О.Є. Гудзь, Н.І. Караваєва, І.В. Крапля, О. Кленін, О.В. Олійник. Питання, що стосуються формування амортизаційної політики підприємств, вивчалися такими вченими, як Є.В. Жердев, О.Л. Правдюк,

М.А. Проданчук, Т.М. Чорнявська. Вивченню джерел інвестування в оновлення необоротних активів присвячено праці таких науковців, як М.І. Бондар, С.А. Кузнєцова, Г.О. Паргин.

Контроль над здійсненням державного протекціонізму в частині пільгового оподаткування та спрямування коштів на інноваційне оновлення необоротних активів повинен здійснюватися за допомогою заповнення обов'язкових форм державної статистичної звітності, які на нині є основним інструментом забезпечення держави показниками, які стосуються стану необоротних активів та амортизаційної політики підприємства. Віддаючи належне дослідженням і науковим розробкам провідних учених, варто зазначити, що питання інформаційного забезпечення контролю здійснення амортизаційної політики потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є визначення переліку і періодичності форм звітності, які дадуть змогу здійснювати оперативний моніторинг і контроль над дотриманням амортизаційної політики

Виклад основних результатів. Передумовою економічного зростання будь-якої сучасної країни є інноваційно орієнтований та ефективний розвиток підприємств. Це вимагає своєчасного інвестиційного забезпечення та державного стимулювання від-

новлення зношених і застарілих основних засобів на підприємствах. До того ж зміна економічних умов відтворення основного капіталу в українській економіці зумовлює необхідність дослідження ринкової системи амортизації для зміни фінансово-економічного змісту формування та подальшої реалізації амортизаційної політики підприємства. Це пов'язано з тим, що гнучка амортизаційна політика держави є одним з основних факторів відновлення економічного зростання в умовах інвестиційної кризи, спаду виробництва та інфляції.

Але донині в Україні відсутня цілеспрямована державна амортизаційна політика, не розроблена концепція відновлення, ефективного накопичення і використання фінансових ресурсів. І, як наслідок, на рівні підприємств система амортизації як одна з основних джерел оновлення основного капіталу розглядається як другорядна.

Сьогодні Україна поставлена перед об'єктивною необхідністю активізації інвестиційної діяльності під час створення конкурентоспроможних господарських систем, модернізації і реконструкції діючих структур. У сучасних умовах стрімкого розвитку нових технологій саме інвестиції є важливим засобом забезпечення прогресивних структурних зрушень в економіці. Важливим же фактором активізації відновлювальної діяльності, спрямованими на підвищення фінансової зацікавленості підприємств у здійсненні інвестицій в оновлення основних засобів, є проведення гнучкої амортизаційної політики. Чим масштабніші обсяги і вища ефективність інвестицій, тим швидше відбувається відтворювальний процес, здійснюються позитивні ринкові перетворення.

Динаміка обсягів інвестицій значною мірою залежить від стану інвестиційного клімату – сукупності політичних, економічних, соціальних та правових умов, які сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних та іноземних інвесторів. Створення сприятливого інвестиційного клімату в країні потребує надзвичайних зусиль і тривалого часу.

Інвестиційна діяльність стала вирішальною ланкою всієї економічної політики держави, тому держава повинна застосовувати весь комплекс економічних, правових та адміністративних заходів для подолання негативної тенденції скорочення обсягів інвестицій та підвищення інвестиційної активності.

Аналіз світової практики інвестиційних процесів дає можливість виділити два типи державної інвестиційної політики: пасивну та активну. За пасивної державної інвестиційної політики держава застосовує методи переважно правового економічного характеру, обмежуючи безпосереднє адміністративне втручання в інвестиційні процеси до мінімуму. У разі активної державної інвестиційної політики держава широко застосовує всі види методів і часто сама стає інвестором.

Таким чином, для узгодження інтересів товаровиробників, інвесторів, постачальників техніки, державних контролюючих органів і податківців

запропоновано в рамках концепції інформаційно-облікового забезпечення амортизаційної політики створення єдиного інформаційного середовища, яке має за мету прозоро й відверто застосовувати всі можливі важелі формування власних ресурсів на оновлення необоротних активів, окрім того, користуватися всіма можливими державними і недержавними програмами підтримки, мати своєчасну, актуальну і вичерпну інформацію по цих питаннях. Саме ці питання необхідно розглянути і визначити напрями їх розроблення та здійснення у рамках концепції інформаційно-облікового забезпечення амортизаційної політики.

Метою такої концепції є викладення політики і процедури підприємства й держави стосовно управління, реєстрації та моніторингу стану основних засобів для забезпечення дотримання правил експлуатації, внутрішнього контролю над їх використанням і аудиту зобов'язань, пов'язаних з їх придбанням.

Метою політики обліково-інформаційного забезпечення функціонування амортизаційної політики є забезпечення організованого та підзвітного методу моніторингу і контролю оновлення виробничих активів підприємства, забезпечення співвідношення «ціна – якість» (або «ціна – продуктивність») під час оновлення активів, максимізувати залишкову вартість та забезпечити своєчасне вибуття активів, які морально або фізично застаріли.

Окремим питанням є захист учасників такого інформаційного середовища від будь-якого конфлікту інтересів, як потенціального, так і реального, які можуть виникнути між підприємствами, департаментами, центрами координації та фондами стимулювання у процесі придбання або вибуття активів.

Інформаційно-облікове забезпечення амортизаційної політики підприємства має являти собою базу даних, яка містить максимальну кількість інформації для здійснення цієї політики. Інформація має бути розміщена відкрито і бути доступною всім зареєстрованим користувачам.

Користувачі такого ресурсу повинні бути представниками підприємств, які мають намір здійснювати інноваційне переобладнання виробництва за рахунок ефективної амортизаційної політики із залученням додаткових зовнішніх ресурсів, постачальників сучасного обладнання (вітчизняного та закордонного виробництва), податкової інспекції та фінансових установ

Кожний з учасників повинен на добровільних засадах визначитися з наданням і використанням облікової інформації у повному обсязі за тими категоріями, які є обов'язковими. Необхідно зазначити, що умови добровільної участі зумовлені бажанням користуватися підтримкою державних і недержавних фондів розвитку економіки.

Взаємодія складових елементів системи зумовлена наявністю і використанням масиву даних, який

спрощує пошук інвесторів, прискорює реагування на появу новітніх технологій і впровадження їх у виробництво, водночас дає можливість інформування широкого загалу користувачів про винахід і корисні розробки науково-дослідних установ і підприємств.

Нині товаровиробники повинні забезпечити інформаційну базу даних про ступінь зносу власних необоротних активів, які він прагне замінити, наявність і розмір амортизаційного фонду підприємства, загальну вартість проекту модернізації та потребу у фінансовій участі держави чи спеціалізованих фондів (у %).

Водночас товаровиробник бажає одержувати інформацію про наявні прогресивні технології у різних галузях виробництва, вартісні показники здійснення переобладнання виробництва, варіанти співфінансування процесу модернізації за рахунок держави та інвесторів.

При цьому під час користування таким ресурсом підприємство зобов'язується формувати амортизаційний фонд за рахунок збільшення прибутку після модернізації виробництва та представити підтвердження інноваційного переобладнання підприємства через подання спеціалізованої звітності саме у цій інформаційній базі. Такий зворотній зв'язок, з одного боку, має бути контролюючим фактором і не дасть можливість підприємствам просто «продати» отримані дотації чи кошти, отримані внаслідок використання пільг, а з іншого – дасть можливість виробникам обладнання використовувати таку статистичну інформацію для оцінки ефективності своїх розробок, отримання скарг та побажань щодо усунення недоліків під час експлуатації.

Швидкість та оперативність обміну інформацією забезпечується тим, що доступ до всього масиву даних повинен бути вільним. За своєю суттю дані не містять комерційної таємниці, а отже, можуть бути надані і використані без ризику.

Не менш важливими учасниками та наповнювачами інформаційної бази повинні стати виробники та розробники технологічного обладнання. Вважається, що це мають бути переважно резиденти України, однак, на нашу думку, не слід відокремлюватися від новітніх закордонних розробок і повністю закривати доступ до дотаційних коштів для тих, хто має намір використовувати невітчизняні технології. Українські виробники та наукові установи мали достатньо часу на переосмислення своєї діяльності та її орієнтації не тільки на вітчизняні ринки.

Процеси глобалізації та інтенсивного обміну інформацією мають на меті саме взаємодію різних за місцем фактичного знаходження наукових розробок і розробок винахідників. Це дасть змогу максимально швидко реагувати на світові технологічні тенденції, а можливо, й задавати їм тон.

Ключовим учасником цієї інформаційної системи повинна стати держава в особі уповноваженої інституції, припустимо, міністерства економіки, департаменту сприяння здійсненню амортизаційної

політики, адже стимулювання до накопичення і використання коштів на оновлення виробничих потужностей повинно здійснюватися передусім державою.

У наявних економічних умовах більшість підприємств не має змоги акумулювати вільні кошти на окремому рахунку впродовж певного проміжку часу і тільки після закінчення строку корисного використання тривалістю п'ять-десять років використовувати цю суму. Дещо спростилося вирішення цього питання для електронних пристроїв і програмних продуктів, для яких, відповідно до Податкового кодексу, скорочено строки корисного використання до двох років. І це явно свідчить про ефективність саме державного регулювання.

Однак під час упровадження подібних заходів держава обов'язково вимагатиме підтвердження напрямів використання цих коштів та інноваційного складника переобладнання. Водночас можна окреслити такі програми стимулювання певного напрямку діяльності у разі обмеженості наявних коштів для додаткового стимулювання або певної недоїмки в частині доходної складової бюджету в результаті збільшення сум амортизаційних відрахувань.

Таким чином, у сучасного суспільства вже існує запит до такого напрямку розвитку, у керівництва держави також є розуміння, що саме це є єдиним шляхом розвитку економіки в умовах інтеграції до європейського простору. Для сприяння такому розвитку вкрай необхідний механізм спрощення взаємовідносин між усіма учасниками, усунення бюрократичного складника, зайвих документів та скорочення строків одержання відповідей на запити, які надходять.

Участь фіскальних органів у такій інформаційній базі дасть змогу значно скоротити терміни одержання звітності, яка має бути універсальною та задовольняти всі запити контролюючих органів.

За наявності учасників такої інформаційної бази бажано доповнити учасниками – прихильниками інвестиційної спрямованості. Це можуть бути недержавні інвестиційні фонди, які мають на меті сприяння розвитку підприємства та держави у цілому. Інвестори повинні мати доступ до всієї інформації, крім її фіскального складника.

Завершальним етапом облікового процесу, що зумовлює органічну єдність показників, які характеризують стан підприємства, з первинною документацією та обліковими регістрами, є складання звітності. Методологічно та організаційно звітність є невід'ємним елементом усієї системи статистичного бухгалтерського, податкового та фінансового обліку.

Основною метою складання звітності є надання користувачам повної, правдивої й неупередженої інформації про результати діяльності та стан підприємства для прийняття відповідних рішень. Інформація, яка надається у фінансових звітах, повинна бути доступною для розуміння і розрахованою на однозначне тлумачення її користувачами за умови, що

Типи користувачів звітності та їх інформаційні потреби

Користувачі звітності	Інформаційні потреби користувачів звітності
Інвестори (акціонери)	Прийняття рішень щодо придбання, утримання або продажу акцій або інших інвестицій, участь у капіталі асоційованих підприємств, захист прав акціонерів, оцінка якості управління акціонерним підприємством, здатність підприємства сплачувати дивіденди по своїх акціях
Постачальники та інші кредитори	Своєчасність оплати рахунків та виконання зобов'язань
Банки	Своєчасність повернення позик та кредитів, отримання відсотків, розрахунки ліквідності балансу
Працівники підприємства	Оплата праці та пенсійне забезпечення, збереження робочих місць, стабільність і прибутковість підприємства
Покупці та замовники	Можливість отримання необхідної продукції, товарів, послуг
Уряд	Своєчасність і повнота сплати податків; визначення національного доходу; розподіл ресурсів; забезпечення статистичних показників
Громадськість	Охорона навколишнього природного середовища, вплив діяльності підприємства на добробут суспільства, зайнятість, екологію

Джерело: розробка автора

Таблиця 2

Звіт про наявність і рух основних засобів (амортизацію)

(квартальний)

Квартал	Наявність на початок кварталу (первісна / переоцінена вартість)		Надійшло у кварталі всього		Вибуло у кварталі всього		Наявність на кінець кварталу всього	Наявність за відрахуванням зносу всього		Амортизація ОЗ за квартал всього	Прибуток до оподаткування ⁸	
	без урахування індексації та переоцінки звітного року	з урахуванням індексації та переоцінки звітного року	усього	у т.ч. введено в дію ОЗ	усього	у т.ч. ліквідовано ОЗ		на початок кварталу	на кінець кварталу		Сума, всього	Використано (акумульовано на спец. рахунку) прибутку на формування амортизаційного фонду підприємства
I												
II												
III												
IV												

Джерело: розробка автора

вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації.

Користувачами звітності можуть бути фізичні та юридичні особи або відповідні державні органи, які потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття відповідних рішень. При цьому слід розрізняти зовнішніх та внутрішніх користувачів,

які, своєю чергою, можуть мати прямий або непрямий інтерес до інформації, яка міститься у звітності.

Звітність підприємства повинна задовольняти інтереси користувачів. У табл. 1 наведено типи користувачів та їх інформаційні потреби.

Нами запропоновано також удосконалити форму 11-ОЗ статистичний звіт «Звіт про наявність і рух

основних засобів, амортизацію». Пропонуємо зробити дану форму не річною, а квартальною (табл. 2) і надавати її в електронному вигляді через запропоновану інформаційну систему, яка дасть змогу користувачам усіх рівнів мати оперативний доступ до даних.

На нашу думку, це дасть змогу реально бачити прибуток підприємства й акумулювати його на збільшення амортизаційного фонду та допоможе державі контролювати амортизаційну політику підприємств

Висновки. Основне завдання амортизаційної політики – підвищення інвестиційної активності й прискорене оновлення основних фондів – залишається невиконаним. У зв'язку із цим необхідне більш детальне вивчення проблем формування і реалізації амортизаційної політики, від ефективності якої залежить не тільки економічний і матеріально-технічний стан окремих підприємств, а й добробут держави у цілому.

Для моніторингу ефективності амортизаційної політики здійснювати групування вартісних показників не тільки за видами необоротних активів, а більш детально по галузях економіки, що дасть змогу забезпечити єдиний підхід до концепції амортизаційної політики всієї галузі, враховувати напрями НТП під час здійснення державного регулювання, оптимальні строки експлуатації та норми амортизації.

Контроль над здійсненням державного протекціонізму в частині пільгового оподаткування та спрямування коштів на інноваційне оновлення необоротних активів повинен здійснюватися за допомогою обов'язкових форм державної статистичної звітності. Для цього запропоновано застосування вдосконаленої форми 11-ОЗ статистичний звіт «Звіт про наявність і рух основних засобів, амортизацію» зі зміною терміну подання з річної на квартальну.

Список літератури:

1. Гудзь О.Є. Джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств / Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/dzherela-formuvannya-finansovih-resursiv-silskogospodarskih-pidpriemstv.html>. Назва з екрану.
2. Жердев Є.В. Методичні засади формування амортизаційної політики на підприємствах / Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/metodichni-zasadi-formuvannya-amortizaciynoi-politiki-na-pidpriemstvah.html>. Назва з екрану.
3. Жук В.М. Інституціональні засади розвитку професії бухгалтера. Облік і фінанси АПК. – 2010. – № 2. – С. 122-127.
4. Жук В.М. Наукова гіпотеза трактування бухгалтерського обліку як соціально-економічного інституту. Облік і фінанси АПК. – 2012. – № 2. – С. 14-22.
5. Жук В.М. Наукове означення інституціональної теорії бухгалтерського обліку (на засадах ідеї сталого розвитку). Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. 2009. Вип. 17. Т. 2. С. 139–146.
6. Правдюк О.Л. Сутність, завдання та контур фінансової політики в аграрній сфері економіки / Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/sutnist-zavdannya-ta-kontur-finansovoi-politiki-v-agrarniy-sferi-ekonomiki.html>.
7. Череп А.В. Вплив амортизаційної політики на формування фінансових результатів підприємства. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2012. – Вип. 2. – Т. 1. – С. 92. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2225-6407/article/view/6541/5700>.